

MATERIALS DE LECTURA DE MILL: LA SUBMISSIÓ DE LES DONES (1869)

Ramon Alcoberro

La Biblioteca de l'Ateneu Barcelonès compta amb una important biblioteca patrimonial, especialment rica en fons del segle 19. Al llarg de l'any 2010 vaig revisar els textos patrimonials, val a dir, anteriors al 1939, que posseeix l'entitat sobre aquest filòsof. Aquestes fitxes es van incorporar posteriorment al Projecte Almirall que impulsa la Biblioteca. Val a dir que tots els textos que s'hi troben són en francès o en castellà.

L'assujettissement des femmes. Par John Stuart Mill Traduit de l'anglais par E. Cazelles. Deuxième édition, Paris Guillaumin et Cie Editeurs, 1876, 248 pages.

Descripció de l'obra

La submissió de les dones (1869) és un dels textos fundacionals del pensament feminista al segle XIX i el seu impacte només pot ser comparat al de ***Women and Economics*** (1898) de Charlotte Perkins Williams, o al de ***Le deuxième sexe*** (1949) de Simone de Beauvoir, la trilogia de textos que exemplifiquen l'anomenat «feminisme igualitarista», que en un context reformista i liberal reivindica com el seu nom indica la plena igualació jurídica, però també educativa i cultural de les dones als homes. John Stuart Mill tenia 63 anys quan va publicar aquest assaig, però el llibre és inseparable d'una llarga trajectòria personal i constitueix la culminació d'un llarg esforç conceptual.

La peripècia biogràfica de Mill es impescindible per comprendre la gènesi del llibre. Amb vint-i-cinc anys l'any 1830 va conèixer Harriet Taylor, que aleshores en tenia vint-i-tres i estava casada amb John Taylor un dels seus amics personals i era mare de dos fills. Tant el filòsof com Harriet i el seu espòs formaven part del grup dels anomenats «radicals» utilitaristes i eren membres de l'església unitària. Només s'hi va casar més de vint anys més tard (1851) quan ella fou vídua, però protagonitzaren dins una extrema reserva personal un dels trios més curiosos del període victorià. Mill i Harriet –tots dos malaltissos i emocionalment molt sensibles– van poder gaudir relativament poc de la seva unió. Al cap de set anys Harriet va morir a Avinyó i Mill convertí el culte pòstum a la memòria de la seva esposa en un dels eixos de la seva vida personal.

La petja de Harriet, molt més radical en política i profeminista, és absolutament central en l'obra de Mill i, de fet, tots els llibres posteriors als seus ***Principles of Political Economy*** (1848) foren escrits pràcticament a quatre mans. Harriet és decisiva no tan sols en la asensibilització del filòsof utilitarista respecte al problema de l'opressió de les dones sinó en el pas de Mill des del liberalisme cap el que s'anomenà el «socialisme qualificat» que pretenia superar els problemes que planteja una democràcia pura (entre altres el tradicionalisme i el pes dels tòpics en les masses i en la classe mitjana que ell detestava profundament).

De fet, en aquest llibre publicat quan Harriet ja havia mort fou revisat per Helen, la filla de la seva esposa, que fou responsable dels papers, es poden trobar antecedents de les idees que s'hi defensen en textos privats que Harriet i Mill s'intercanviaren ja des dels anys 1831-1832 – val a dir trenta-set anys abans de la publicació del llibre. Està documentat que Harriet defensava, però, idees més radicals que les de Mill respecte al paper de la dona. Estava, per exemple, a favor, de retardar l'edat de tenir fills el màxim possible i era partidària del treball femení fora de casa, considerant-lo una salvaguarda de la pròpia autonomia, mentre Mill

sempre considerà que la casa era el lloc primordial de la dona tot i que sense «complir el paper d'odalisca ni de serventa» al qual es veuen obligades quan se les priva d'«altres mitjans per tal d'ocupar en societat un lloc honorable».

Mill és un agnòstic –paraula, per cert, aportada al vocabulari de la filosofia pel seu mestre Jeremy Bentham– i reivindica en aquest llibre que «la naturalesa de la dona és quelcom absolutament artificial». Ni la maternitat ni el treball domèstic no poden ser considerats naturals, ni existeix en absolut un caràcter femení (cap. 1), tot i que al llarg del text reivindica, caient en una contradicció òbvia malgrat el caire propagandístic del text, que el propi de les dones és la intuïció.

En el sistema utilitarista, igualtat i llibertat s'impliquen mútuament en l'assoliment de la felicitat humana i el fet que les dones –val a dir, la meitat de l'espècie– es vegin mancades d'ambdues possibilitats degut al sistema legal significa una pèrdua d'utilitat també per al sexe masculí. En conseqüència, el primer benefici de l'emancipació de la dona és la «humanitat» a la qual accedeixen, augmentant la felicitat global. Els drets de les dones són bons també per als homes perquè augmenten la felicitat global.

Una altra tesi fonamental del text és que Mill enceta una reflexió sobre la desigualtat sexual com a fonament per a altres tipus de desigualtats socials: per primer cop una reflexió filosòfica assumeix que: «totes les inclinacions egoistes, l'egolatria, la preferència injusta per un mateix que trobem a la humanitat es funden i es nodreixen principalment en la condició present de les relacions entre l'home i la dona». Aquesta ha estat una tesi amb una àmplia continuïtat tant en la psicoanàlisi com les diverses biopolítiques del segle XX. En resum, tot i que se li ha retret que Mill continua essent un partidari del matrimoni tradicional, la seva obra és fonamental en l'emergència del pensament feminista posterior i ha perdurat fins avui com un clàssic.

La recepció de l'obra

La recepció del pensament de Mill es produí amb més facilitat a Madrid que a Barcelona tot i que el moviment feminista català tingué una profunditat i va deixar una petja incomparablement superior a la de cap altre indret peninsular. Aquest llibre fou traduït al castellà per la comtesa Emilia Pardo Bazán amb el títol de ***Ensayo sobre la esclavitud de la mujer***, dins la ***Biblioteca de la mujer*** que ella mateixa fundà l'any 1892. El text fou un èxit editorial i es reedità continuadament fins els anys republicans. En el pròleg del llibre, ella mateixa afirma: «*No importa que haya salido fallida la profecía de Víctor Hugo, cuando anunciaba que el siglo XIX emanciparía a la mujer, como el XVIII emancipó al hombre. Mero error de cálculo de tiempo*».

Cal diferenciar entre la poca referència explícita al text millian que trobem en les obres de les diverses autores catalanes del període i l'abundosa referència a les seves idees sobre la igualtat dels sexes, sobre la dignitat i sobre el dret al treball que són una constant tant en les planes de revistes com *Feminal* (1907-1917). La presència d'una sèrie d'escriptores feministes a l'Ateneu és un fet ben conegut. La petja de Mill, tot i que més implícita que explicitada, és òbvia en l'obra de Carme Karr (1865-1943), directora de *Feminal* i ateneïsta o en la de Dolors Montserdà de Macià (1845-1919), més vinculada al feminisme catòlic i autora de *La fabricanta* (1904).

Referències bibliogràfiques:

Friedrich A. Hayek: *John Stuart Mill and Harriet Taylor: The Friendship and Subsequent Marriage*. Chicago, University of Chicago Press, 1951

Carlos Mellizo: *La vida privada de John Stuart Mill*. Madrid, Alianza Ed., 1995.

Maria Aurèlia Capmany: *La dona a Catalunya*. Barcelona, Ed. Nova Terra, 1966.